

SZÉCHENYI ISTVÁN
EGYETEM

A projekt címe: *Interprofesszionális szemléletű közösségi szociális munkára felkészítés alternatívái*
Azonosítószám: TAMOP-5.4.4-09/2-C-2009-0006

Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul

TÁMOP-5.5.4-09/2-C-2009-0006 Útitársak projekt

Készítette: Peisser-Puli Edit

2011. június

Tartalom

I. A modul címe.....	3
II. Alapelvei.....	3
III. Konkrét céljai	3
IV. Rövid leírása, specifikuma	4
V. Fejlesztendő kompetenciák, szemléletalakítás, értékorientáció	5
VI. Felhasználási területei, lehetőségei	6
VII. Kapcsolódása más modulokhoz.....	7
VIII. Képzési szintek, formák és időfaktorok	7
IX. Tartalom, logikai rend.....	8
1. A szociális szolgáltatástervezés meghatározása (kontaktóra).....	8
2. Szociális szolgáltatástervezés a különböző térségi szinteken (kontaktóra).....	9
3. A szociális szolgáltatástervezés célja, folyamata (lépései), eszközei (kontaktóra).....	9
4. Helyi társadalom a szociális szolgáltatástervezésben, helyi társadalom és helyi szükségletek (kontaktóra).....	9
5. Politika, szociálpolitika, helyi politika és helyi szociálpolitika a szociális szolgáltatástervezésben (kontaktóra).....	10
6. Adott térség szociális szolgáltatástervezésének vizsgálata a helyi társadalom – helyi szükségletek, politika – szociálpolitika - helyi politika - helyi szociálpolitika összefüggéseiben (kontaktóra)	10
7. A terepmunka tapasztalatai és a tapasztalati tanulás reflexiói (kontaktóra).....	11
8. A tapasztalati tanulás hatásai a kompetenciákra, az akció-tervek véleményeztetési fórumai, módjai (kontaktóra)	11
9. Akció-tervek konzultációja, reflexiók (kontaktóra)	12
10. (kontaktóra)	12
X. Tanításának előfeltételei: szervezeti keretek, szempontok a tanári felkészüléshez	12
XI. A diákok tanulási tevékenysége, tanulási formák, a tanár tanulásirányítási módszerei: témák és metodika összefüggései.....	13
XII. Értékelés: tanári, egyéni, csoportos ellenőrzés és önellenőrzés	16
XIII. A modul tanulásának várható kimenetei, eredményei.....	17
XIV. Források: nyomtatott alapú és elektronikus	19

I. A modul címe

Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására

II. Alapelvei

Az alapelvek – e modul szempontjából mindenképpen - olyan konszenzuson alapuló teoretikus támaszpontok, amelyek gyakorlati megvalósítása adja a képzés lényegét. A konszenzus a képzésben résztvevők (diák-tanár) közös és kölcsönös egyetértésen alapuló megállapodását jelenti, mely a képzés folyamán esszenciáját tekintve már nem módosul, azonban használja a résztvevők sokszínű és számtalan hozott kompetenciáját a képzési tartalom megvalósítása közben. A teoretikus szinten folyamatosan és rendszeresen jelen lévő alapelvek az egyes témák és a hozzájuk kapcsolódó feladatok feldolgozása által válnak praktikussá, azaz a képzés minden mozzanatában tudatosan természetessé, fejlesztve ezzel is a diákok és a tanár együttműködését. Az alapelvek egyben következetes igazodási pontok is, amelyek először közvetlenül a tanár által facilitáltak, majd fokozatosan kerülnek a diákok önálló, mintegy automatikus használatába.

A Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul képzési tartalmának alapelvei tehát a következők:

- A képzés résztvevőinek relatív biztonsága – tanulóközpontúság, megtartás és megmaradás a képzésben, egymáshoz viszonyított és egymást segítő előrehaladás
- Integráció – minden résztvevő képzési tagsága, részt vevő és részt adó szerepe, és a képzési tartalmak és tudások integratív használata
- Egyenlőség – a hozott személyi és szakmai kompetenciák egyenlő esélyeinek támogatása a képzési feltételek, bánásmódok és kimenetek folyamatában
- Univerzalitás – a mindenkire eljuttatott/eljutó minimum-tudások és kompetenciák folyamatos feed-backje
- Szubszidiaritás a képzési folyamatban – ott és akkor reagálni az előrehaladás nehézségeire, ahol, és amikor azok megjelennek, azonnali reakciók

III. Konkrét céljai

A modul legfontosabb konkrét célja, hogy rendszerbe foglalt komplex ismereti egységet és a tanulását támogató módszertant ajánljon meg a képzés résztvevőinek, amellyel elősegíti kompetencialapú tanulásukat és fejlődésüket:

- a jó társadalmi működés formálásában,
- egy preventív szemléletű, problémafókuszú közösségi (szociális) munka gyakorlásában,
- a szolgáltatástervezés térszemléletének kialakításában, értelmezésében, a saját szakmai tevékenységbe való tudatos integrációjában és fejlesztésében,

- a szociális- és erőforrás-problémák térségi szemléletű megismerésében, ok-okozati összefüggéseik megértésében,
- a problémákhoz való megoldásközpontú és innovatív szakmai alkalmazkodásban,
- mindezek következtében a helyi szükségletek kielégítését célzó, térségi összefüggéseket, politikai és szakmapolitikai adottságokat és lehetőségeket eszközként használó, de konstruktívan kritikus szolgáltatástervezési tevékenység kialakításában,
- a képzési folyamatban és a gyakorlati munkában is hasznosítható interprofesszionális szemlélet és ismeretek kialakításában,
- a közös és önálló tanulásban, tudásfejlesztésben és kompetenciaalakításban,
- a tanulás értékelése változatos és reális módjainak, formáinak elsajátításában.

IV. Rövid leírása, specifikuma

A Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul a képzés kapcsolódó moduljai tudásainak folyamatos felhasználását hivatott a gyakorlati oldalról, tapasztalati úton megerősíteni, amellyel, hogy saját ismerettartalmakat közvetít. Különösen a térszemléletet, a helyi társadalmat és politikát a szociális szolgáltatástervezés, és az ehhez kapcsolódó erőforrás-problémák szempontjából érintő tudásokat integrálja a gyakorlatban megvalósítandó konkrét vizsgálati feladatba.

A kontaktórákat arra használja, hogy

- a regionális politika és gazdaságtan alapismereteiből válogatva kapcsolja a szociálpolitika szociális szolgáltatástervezéssel kapcsolatos aktuális tudásait, probléma-térképét, a szociális szolgáltatástervezés térségi kihívásait,
- e kihívások probléma-centrikus megfogalmazását,
- a megfogalmazott szociális- és erőforrás-problémák kialakulásának elhelyezését a szociális szolgáltatástervezés folyamatában, kompetenciáiban,
- ezt követően vizsgálatot kezdeményez adott térség szociális ellátórendszerére vonatkozóan a szolgáltatástervezés tevékenységének megismerése oldaláról a térszemlélet megnyilvánulása (régió – kistérség – mikrotérség - település), a helyi társadalom-helyi szükségletek kapcsolata és a politika – helyi politika/szociálpolitika meghatározottsága összefüggésrendszerében,
- a vizsgálat eredményeit feldolgozva konkrét szolgáltatástervezési akció-tervet készítet az interprofesszionális szemléletű kiscsoportos munkában dolgozó diákokkal,
- amit a helyi szolgáltatástervezésben dolgozó szakemberekkel döntés-előkészítés és döntéshozás szintjén is konzultál, reflexiós teret adva a szociális szolgáltatástervezés szociális- és erőforrás-problémákat megoldó létjogosultságára, kihívásaira, kompetenciáira.

A modul specifikuma kell, hogy legyen tehát a diákok/diákcsoportok által adott terephelyen eltöltendő 40 órás gyakorlat, amely a 10 kontaktóra vezetésével valóban a gyakorlat-centrikus tapasztalati tanulást erősíti. A gyakorlatot a kontaktórákhoz kapcsolódó elosztásban megszervezve a következő logikai ívet rajzolja meg:

- 3 kontaktóra - 3 kontaktóra - 30 óra gyakorlat – 2 kontaktóra – 10 óra gyakorlat - 2 kontaktóra ritmusban lehetővé válik a szociális szolgáltatástervezés tudásainak

megalapozása (3+3 kontaktóra), kompetencialapú vizsgálata (30+10 óra gyakorlat) és reflektív értékelése (2+2 kontaktóra), vagyis:

- a regionális politika, regionális gazdaságtan és a szociálpolitika szolgáltatástervezéssel kapcsolatos alapismeretei és kérdései (3 kontaktóra),
- a szociális szolgáltatástervezés időszerű probléma-térképe a térszemlélet, a helyi társadalom – helyi szükségletek, a politika (szabályozás, végrehajtás) és a helyi politika/szociálpolitika összefüggésrendszerében konkrét tanári példa alapján (3 kontaktóra),
- egy adott térség szociális szolgáltatástervezésének vizsgálata a szociális problémák, erőforrás-problémák ellátórendszerben való leképeződése szerint, a térszemlélet, a helyi társadalom – helyi szükségletek, a politika (szabályozás, végrehajtás) és a helyi politika/szociálpolitika összefüggésrendszerében (30 óra gyakorlat),
- az eredmények értékelése, interprofesszionális szemléletű akció-terv elkészítése (2 kontaktóra),
- és konzultációja a helyi döntés-előkészítési és döntéshozói szinttel (10 óra gyakorlat),
- reflexiók a szociális szolgáltatástervezés tapasztalati tanulására, problémamegoldó funkcióira, értékelés (2 kontaktóra).

A terephelyen eltöltendő 40 óra magában foglalja a terepintézmény megismerésén alapuló térségi szemléletű szükséglet-centrikus probléma-meghatározást, a helyi szociális szolgáltatástervezésben dolgozó szakemberekkel való kapcsolatfelvételt, a helyi tervezési folyamat megismerését, konstruktív kritikus elemzését, az elemzésre alapozott akció-terv terepre (társadalomra, szükségletekre, politikára, szociálpolitikára) szabott elkészítését. Mindez szoros kontaktust feltételez a terepeken elérhető konzulensekkel, akik gyakorlott szociális szolgáltatástervezők. A diák-konzulens-tanár együttműködés elengedhetetlen feltétele a modul teljesítésének, mind a 40 gyakorlati órán, mind pedig a 4 záró kontaktórán.

V. Fejlesztendő kompetenciák, szemléletalakítás, értékorientáció

„Számos fogalom-értelmezés megegyezik abban, hogy a kompetencia egyfelől az adott tevékenységek folytatására való képességet (illetékességet), az adott tevékenységhez való pozitív hozzáállást, az adott tevékenységre való jogosultság elismerését jelenti. A kompetencia ebben az értelemben olyan képesség, amely a már megszerzett tapasztalatokra, tudásra és készségekre alapozva különböző új helyzetekben (többféle kontextusban) az adott szakember jobb működésének és teljesítményének elérését eredményezi. Valaki valamiben csak akkor lehet kompetens, ha rendelkezik jelentős eszköz-, és tevékenységtudással, ha személyes tapasztalatok alapján, szöveges, illetve elektronikus és verbális információk, instrukciók birtokában önmaga képes cselekedni, megoldani problémákat, ha képes új helyzetekben kreatívan hasznos, biztos és hatékony dolgokat konstruálni, mérhető teljesítményt elérni.”

(Clark 1996, Rolfe 1998, Lüssi 2004 idézi Budai-Kozma 2011:17-18)

A Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul a fenti idézetben felsorakoztatott kompetencia definíciót lényegében így értelmezi: a kompetencia nem más, mint tapasztalatok, készségek és tudások pozitív attitűddel, aktív működéssel ötvözött elegye, amely új helyzetekben, többféle összefüggésben hasznos, biztos és hatékony dolgokat konstruál. A modult választó diákok mindegyike sajátos és valószínűleg különböző kompetenciákkal érkezik a képzésbe, amelyek

egytől-egyig hasznosítandók, és amelyek alapjai a szociális szolgáltatástervezés kompetencia-köre kialakításának, fejlesztésének.

Az egyes térségek lakosságának szociális szükségleteivel kapcsolatba kerülő szakemberek olyan kulcskompetenciákat kell, hogy fejlesszenek magukban, amelyek képessé teszik őket a szükségletek folyamatos és érzékeny orientációjára, felmérésére, elemzésére, közvetítésére és proaktív módon ezek szociális szolgáltatástervezésen keresztül történő kielégítésére. Az elköteleződés és értékrend, a kommunikáció, a szükségletfelmérés, a tervezés, a képessé tevés, a kapcsolatok szervezése és a saját munka-tudás fejlesztése dimenzióiban gondolkodva a modul a következő kompetenciák kimunkálását, megerősítését tartja meghatározónak:

- érdeklődés,
- motiváltság, és feladattudat,
- felelősségvállalás,
- saját és mások/más szakmák értékrendjének összehangolása,
- saját és más szakmák szakértelmének összehangolása,
- kezdeményezés,
- bizalomépítés,
- nyílt, hiteles kommunikáció,
- koordinációs funkció a szolgáltatástervezésben,
- érdekképviselés,
- holisztikus gondolkodásmód,
- konstruktív kritikai beállítódás,
- szükségletorientált szakmai tevékenység,
- a szükségletek és problémák összefüggésének multidimenzionális, térszemléletű és tudatos elemzése, és értékelése,
- proaktív tervezés - konstruálás,
- az erőforrások, rizikók és eszközök elemzése,
- költséghatékony gondolkodás a tervezési folyamatban,
- szakmai, szakmaközi, szervezetek és intézmények közötti, illetve szektorsemleges együttműködés,
- team-munkában illetve csoportmunkában való részvétel, együttműködés, konfliktuskezelés,
- rendszeres reflexió és önreflexió, értékelés és önértékelés,
- állandó önképzés, eddig nem használt képzési eszközök felfedezése.

VI. Felhasználási területei, lehetőségei

A modul minden olyan képzés része lehet, amely a társadalom alapvető problémáihoz kapcsolódó egyéni szükségleteket és azok kielégítésének módjait térszemlélettel tanítja, és/vagy a szociális szolgáltatástervezésben érintett szakmák és szakemberek ilyen szemléletű interprofesszionális együttműködéssel ötvözött tudás-fejlesztését célozza meg. A társadalmi-, regionális- illetve helyi szintű problémamegoldás ma – a társadalmi-, gazdasági- és politikai változások keretében - elsősorban a szociális problémák köré összpontosulhat, hiszen a szükségletek kielégíthetlenségei a szociálpolitika, szociális munka felé támasztanak sokszor rendkívül nagy kihívásokat. Ha nincs megfelelő tudás, ismeret, érték és készség, azaz

kompetencia, a kihívások kihívások maradnak a szociális- és társszakmák számára. A modul ezeknek a kihívásoknak való megfelelés érdekében készült a leendő diákok számára, hogy legyen szemléletük, eszközük és legyenek módszereik a szakmai feladatok ellátásához, s hogy a lehetőségekhez képest kreatívan tudjanak a problémamegoldásban segíteni a szolgáltatásokat igénybevevőknek – nem csak egyéni esetkezelésben, hanem a közvetett kliens-kapcsolatban, vagyis a szolgáltatástervezésben is.

Azonban nem felejtjük el, hogy a szociális problémák és a mögöttük meghúzódó szükségletek olyannyira heterogének, összetettek és egyediek, hogy nem szűkíthetjük le azokat kizárólagosan szociális szakmai kompetenciákra. Már az alapvető fizikális szükségletek kielégítése esetén sem csak a szociális szakmák feladatai jelennek meg: az egészség, a lakhatás, a munka, stb. területén dolgozó szakemberek ugyanúgy célcsoportjai a modul tudásainak, mint a mentális szükségletekkel foglalkozó mentálhigiénés, pszichológiai, pszichiátriai szakmák, vagy az önmegvalósításban érdekelt oktatási szférában dolgozók.

Minden szakmaközi együttműködés kialakításában vagy fejlesztésében érdekelt képzésnek szerves része lehet a modul, hovatovább kifejezetten ajánlható az interprofesszionális szemléletet tudatosan tanító képzések számára, amennyiben az IP szemlélet alapvető eszköz a helyi társadalmak és politikák szükséglet- kielégítést tervező munkájában.

VII. Kapcsolódása más modulokhoz

A modul evidensen kapcsolódik minden olyan modulhoz, amely a különböző térségi szintű beavatkozásokat megalapozza, megtervezi, előkészíti, megvalósítja, elemzi, értékeli, vagy fejleszti. Így a modern társadalmak, közösségiség, közösségek megismerése, közösségfejlesztés, civil társadalom, társadalmi nyilvánosság, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás, helyi társadalom – politika - regionalitás, szolgáltatástervezés- és szervezés, épített és szociális környezet, közösség és gazdaság, de a szociális és emberi jogok témakörökben készülő, működő modulokhoz is.

VIII. Képzési szintek, formák és időfaktorok

Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul ebben a formájában és tartalmában szakirányú továbbképzési szinthez a legadekvátabb, de bármikor alakítható, tartalmában és tanulásirányítási módszereiben összehangolható alacsonyabb és magasabb képzési szintekben való kipróbáláshoz.

Képzési filozófiáját tekintve a modul kompetencia-alapú, ezért tartja különösen fontosnak:

- a diákok hozott kompetenciáinak rövid és célirányos vizsgálatát, képzési szükségleteik felmérését, és a tanár elképzelésével (modul tartalma, logikája, tanítás előfeltételei, tanulásirányítási módszerek, kimenetek) való összevetését a képzés megkezdése előtt,

- a tanulóközpontú képzési formákat, a nem-formális tanulási módszereket (pl. csoportos tanulás),
- a diákok/diákcsoportok interprofesszionális együttműködésén alapuló feladatmegoldások hangsúlyát,
- az interaktív tanulási helyzetek kialakítását és fejlesztését,
- a reflektív professzionalizmus erősítését a reflektív tanuló – reflektív tanulás (reflektív gyakorlat modell) talaján,
- az egyéni tapasztalati tudás és a csoportos tanulási helyzet közös termékeinek értékelését,
- a jól instruált feladatok és az elegendő idő találkozását,
- az önértékelés illetve társértékelés egyensúlyát.

Mint minden képzésben, a moduláris rendszerű képzésekben is központi kérdés az időfaktor, az összes órák száma, a kontaktórák és a hozzájuk kapcsolódó otthoni munkaórák összhangja, a terepgyakorlatok óraszámának meghatározása. Az 5. oldalon leírt specifikum, a kontaktórákhoz kapcsolódó terepgyakorlatra hívta fel a figyelmet, itt már az otthoni munkaórákat is beillesztjük az időkeretbe az alábbiakban:

- 3 kontaktóra – 2 otthoni munkaóra,
- 3 kontaktóra - 2 otthoni munkaóra,
- 30 óra gyakorlat - 3 otthoni munkaóra,
- 2 kontaktóra – 2 otthoni munkaóra,
- 10 óra gyakorlat – 1 óra otthoni munka,
- 2 kontaktóra ritmusban lehetővé válik a szociális szolgáltatástervezés térségi szemléletű tudásainak megalapozása (3+3 kontaktóra, 3+3 otthoni munkaóra), tapasztalati-alapú vizsgálata (30+10 óra gyakorlat és 3+1 óra otthoni munka) és értékelése (2 otthoni munkaóra, 4 kontaktóra),
- a modul óraszama tehát 10 elmélet+10 otthoni munka+40 terepgyakorlat, azaz összesen 60 óra.

IX. Tartalom, logikai rend

1. A szociális szolgáltatástervezés meghatározása (kontaktóra)

- Regionális politika, regionális gazdaságtan és a szociálpolitika alapvető tudásai a szociális szolgáltatástervezés fókuszában – *kiselőadás*.
- Térszemlélet és annak időszerű kihívásai a szociális szolgáltatástervezés problémamegoldó szemléletében – *kiselőadás*.
- Szociális szolgáltatástervezés, mint a szociális- és erőforrás-problémák megoldója (?) – *egyéni szakmai példák és reflexiók a tanult, ismert, tapasztalt szolgáltatástervezés-meghatározásokra*.
- Szociális szolgáltatástervezés, mint a szociális- és erőforrás-problémák megoldója (?) – *interprofesszionális szemléletű feldolgozó csoportmunka kiscsoportokban, a különböző szakmai szempontok és a szolgáltatástervezés fogalmának többféle értelmezési kerete*.
- Összefoglalás: a szociális szolgáltatástervezés definitív szintetizálása, közös pontok és eltérő szempontok, *reflexiók a csoportmunkára*, a közös tanulás előnyei és hátrányai.

2. Szociális szolgáltatástervezés a különböző térségi szinteken (kontaktóra)

- Régió, kistérség, mikrotérség, település a szociális szolgáltatástervezésben, szabályozás és finanszírozás időszerei kérdései – *kiselőadás+konkrét példa tanári elemzése.*
- A különböző térségi szintek szerepe a diákok szakmai munkájában, a térséghez kötött feladatellátás tapasztalatai – *egyéni szakmai példák és reflexiók a tanult, ismert, tapasztalt térségi feladat-ellátási formákra*
- A különböző térségi szintek/szolgáltatástervezési formák előnyei és hátrányai a szociális- és erőforrás-problémák megoldásában – *tapasztalati tudások gyűjtése, csoportmunka kiscsoportokban, elemzés és értékelés nagycsoportban.*
- Összefoglalás: a szociális szolgáltatástervezés térségi szintjeinek működése, előnyei és hátrányai, a szociális- és erőforrás-problémák megoldásának koherens összefüggései - *nagycsoportos konzultációja és rögzítése.*

3. A szociális szolgáltatástervezés célja, folyamata (lépései), eszközei (kontaktóra)

- A szociális szolgáltatástervezés célja, folyamata (lépései), eszközei – *kiselőadás, konkrét példa tanári elemzése.*
- A szociális szolgáltatástervezés célja, folyamata (lépései), eszközei – *saját szakmai példák gyűjtése, egy példa részletes feldolgozása folyamat-centrikus megközelítésben, rövid prezentációk.*
- Összefoglalás: célok, lépések és eszközök változékonysága a szociális szolgáltatástervezésben, *folyamatára szerkesztése nagycsoportos munkában.*

Otthoni munkaóra (2)

- *Egyéni jegyzet készítése* a három kontaktóra - szakirodalmi kiegészítésekkel ellátott - tartalmáról, tanulási formáiról, a tanár tanulásirányítási tevékenységéről.
- A megszerzett illetve fejlődő kompetenciák *rövid reflektív elemzése* a kompetencia-naplóban, maximum 5 oldal terjedelemben, a kompetencialista alapján.
- *Felkészülés a következő három kontaktórára:* a helyi társadalom – helyi szükségletek, illetve a politika – helyi politika/szociálpolitika összefüggéseinek egyszerű listázása *interprofesszionális szemléletű kiscsoportos munkában.*
- *Szociális szolgáltatástervezés vizsgálata: felkészülés a gyakorlatra – egyéni, illetve helyi humán erőforrásokra támaszkodó/csoportos elsőváltozatú vizsgálati-terv összeállítása adott szempontsor alapján.*

4. Helyi társadalom a szociális szolgáltatástervezésben, helyi társadalom és helyi szükségletek (kontaktóra)

- Az otthoni munkában elkészített egyéni jegyzetek és kompetencia-naplók *rövid tanári reflexiója – az ismeretanyag és a kompetenciák tudatosítása.*
- Az otthoni munkában elkészített interprofesszionális kiscsoportok által összeállított *összefüggés-listák nagycsoportos reflexiója – kapcsolt kiselőadás* a helyi társadalom adottságairól, szerepéről, kompetenciáiról a szociális szolgáltatástervezésben, a helyi társadalom és a helyi szükségletek egyéni-, közösségi- és társadalmi értelmezéséről, a helyi szociális- és erőforrás-problémák megoldásának helyi társadalom által való meghatározottságáról.

- *Az egyéni, illetve helyi humán erőforrásokra támaszkodó/csoportos elsőváltózatú vizsgálati-tervek tanári reflexiója – a helyi társadalom és helyi szükségletek összefüggéseiben.*
- *Összefoglalás: a helyi társadalom – helyi szükséglet tanult és tapasztalati tudásai a vizsgálati-terv szempontjából, a vizsgálati terv kiegészítései.*

5. Politika, szociálpolitika, helyi politika és helyi szociálpolitika a szociális szolgáltatóstervezésben (kontaktóra)

- *Politika, szociálpolitika, helyi politika és helyi szociálpolitika a szociális szolgáltatóstervezésben – kiselőadás, konkrét példa tanári elemzése.*
- *Politika, szociálpolitika, helyi politika és helyi szociálpolitika a szociális szolgáltatóstervezésben – rövid reflektív gondolkodás interprofesszionális szemléletű kiscsoportos munkában, rövid prezentációk.*
- *Szabályozásorientált és/vagy szükségletorientált szociális szolgáltatóstervezés? - szakmai érv-rendszer összeállítása interprofesszionális szemléletű kiscsoportos munkában, rövid prezentációk.*
- *Az egyéni, illetve helyi humán erőforrásokra támaszkodó/csoportos elsőváltózatú vizsgálati-tervek tanári reflexiója – a helyi társadalom és helyi szükségletek összefüggéseiben.*
- *Összefoglalás: a politika, szociálpolitika, helyi politika, helyi szociálpolitika tanult és tapasztalati tudásai a vizsgálati-terv szempontjából, a vizsgálati terv kiegészítései.*

6. Adott térség szociális szolgáltatóstervezésének vizsgálata a helyi társadalom – helyi szükségletek, politika – szociálpolitika - helyi politika - helyi szociálpolitika összefüggéseiben (kontaktóra)

- *A térségi szemléletű szociális szolgáltatóstervezés vizsgálatának lehetséges útjai – kiselőadás, konkrét példák tanári elemzése.*
- *Egyéni, illetve helyi humán erőforrásokra támaszkodó/csoportos elsőváltózatú vizsgálati-tervek véglegesítése a terepgyakorlat megkezdése előtt, a terepgyakorlat előkészítése – további intuitív szakmai szempontok, logika és meglévő tapasztalatok gyűjtése, rögzítése és reflexiója nagycsoportban.*

Otthoni munkaóra (2)

- *Egyéni jegyzet készítése a három kontaktóra - szakirodalmi kiegészítésekkel ellátott - tartalmáról, tanulási formáiról, a tanár tanulásirányítási tevékenységéről.*
- *A megszerzett illetve fejlődő kompetenciák rövid reflektív elemzése a kompetencia-naplóban, maximum 5 oldal terjedelemben, a kompetencialista alapján.*
- *Felkészülés a gyakorlatra: az egyéni, helyi humán erőforrásokra támaszkodó/csoportos elsőváltózatú vizsgálati-terveknek véglegesítése egyéni/csoportos munkában.*
- *A gyakorlat közös előkészítése a tanárral és a tereptanárral/konzulenssel.*

A szociális szolgáltatóstervezés vizsgálati-tervének megvalósítása (30 óra gyakorlat)

- *Tanári, tereptanári/konzulensi feed-back és facilitáció mentén önálló terepgyakorlat – adott térség szociális szolgáltatóstervezése vizsgálatának elvégzése a vizsgálati-terv alapján.*

- *Rövid egyéni strukturált munkanapló vezetése a gyakorlatról pl. az időfelhasználás, a tevékenységek, azok reflexiói, a lakossági/közösségi beágyazódás, a helyi szakemberekkel kialakított munka-kapcsolat, a team-munka tapasztalatai, a konzultációk és következményeik szempontjai szerint.*

Otthoni munkaóra (3)

- A megszerzett illetve fejlődő kompetenciák *rövid reflektív elemzése a kompetencia-naplóban*, maximum 5 oldal terjedelemben, a kompetencialista alapján.
- *Felkészülés a modul-záró órákra – az egyéni jegyzetek, a munkanapló, a kompetencianapló, a vizsgálat eredményei feldolgozásának (akció-tervek) integratív-reflektív-kritikai elemzése power pontos prezentációval, szempontok alapján.*

7. A terepmunka tapasztalatai és a tapasztalati tanulás reflexiói (kontaktóra)

- Tanári, tereptanári/konzulensi és gyakornoki/gyakornokcsoporti értékelés (*értékelő csoport*) a térségi szociális szolgáltatástervezés vizsgálata tevékenység és a terepgyakorlat kapcsolódó tartalmára vonatkozóan („mit tett a gyakornok/gyakornokcsoport?”) – *az értékelő csoport munkájának megfigyelése strukturált szempontok szerint nagycsoportban, önreflexió és visszajelzés mindegyik értékelő csoport számára.*
- Tanári, tereptanári/konzulensi és gyakornoki/gyakornokcsoporti értékelés (*értékelő csoport*) a térségi szociális szolgáltatástervezés vizsgálata tevékenység és a terepgyakorlat kapcsolódó tapasztalataira vonatkozóan („hogyan tette a gyakornok/gyakornokcsoport amit tett?”) – *az értékelő csoport munkájának megfigyelése strukturált szempontok szerint nagycsoportban, önreflexió és visszajelzés mindegyik értékelő csoport számára.*

8. A tapasztalati tanulás hatásai a kompetenciákra, az akció-tervek véleményeztetési fórumai, módjai (kontaktóra)

- A tapasztalati tanulás hatásai a kompetenciákra – *kompetencianaplók elemzése a modul által fejleszteni kívánt kompetencialista szerint, és azon túl, az egyéni kompetencia-fejlődések nagycsoportos tükrömunkában, pozitív megerősítésekkel és önmegegerősítésekkel.*
- A vizsgálati eredményekből készített akció-tervek konzultációja a helyi döntéselőkészítés és döntéshozás szintjén, a helyi társadalom és a helyi politika, szociálpolitika kulcs-személyeinek és fórumainak feltérképezése, rövid, célzott fórum létrehozása vagy felhasználása a konzultációban – *kiselőadás, konkrét példa tanári elemzése.*
- A konzultációs tervek véglegesítése – *interprofesszionális szemléletű kiscsoportos csoportmunkában, rövid prezentációk.*

Az akció-terv konzultációjának lebonyolítása (10 óra gyakorlat)

- *Tanári, tereptanári/konzulensi feed-back és facilitáció mentén önálló terepgyakorlat – adott térség szociális szolgáltatástervezése eredményei alapján készített akció-terv konzultációja.*

- A megszerzett illetve fejlődő kompetenciák *rövid reflektív elemzése a kompetencia-naplóban*, maximum 5 oldal terjedelemben, a kompetencialista alapján.

Otthoni munkaóra (1)

- *Egyéni jegyzet készítése* a három kontaktóra - szakirodalmi kiegészítésekkel ellátott - tartalmáról, tanulási formáiról, a tanár tanulásirányítási tevékenységéről.
- *Felkészülés a modul-záró órákra – az egyéni jegyzetek, a munkanapló, a kompetencianapló, a vizsgálat eredményei feldolgozásának (akció-tervek) és konzultációjának integratív-reflektív-kritikai elemzése power pointos prezentációval, szempontok alapján.*

9. Akció-tervek konzultációja, reflexiók (kontaktóra)

- *A konzultációk tapasztalatainak nagycsoportos feldolgozása – módszer-tár összeállítása*
- *Az eredmények publikálásának módjai a lakosság/közösség számára – ötletroham, gyűjtés, módszer-tár készítése.*

10. (kontaktóra)

- *A modul zárása - integratív-reflektív-kritikai elemzések bemutatói, nagycsoportos feed-back-ek, az egyes bemutatók tanári értékelése, a modul teljesítésének kompetencia-központú értékelése a kompetencia-listán és az „azon túlmutató” kompetenciák segítségével.*

X. Tanításának előfeltételei: szervezeti keretek, szempontok a tanári felkészüléshez

A Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul tanításának előfeltételei szervezeti- (iskola, képzési szintek, oktatási infrastruktúra, tanári humán erőforrás, stb.) és résztvevői- (diákok befogadásának feltételei a képzésbe, a nagycsoport szakmai összetétele, interprofesszionális szemlélet taníthatósága, megfelelő terepkataszter, tereptanári/konzulensi humán erőforrás, stb.) szinten értelmezendők és mérlegelendők. Az alábbiakban a modul képzésbe illesztésének diszkrecionális elemeit foglaljuk össze, úgy, hogy meghagyjuk a képzést szervezők számára a modul rugalmas alakíthatóságának lehetőségét, azaz csak felvetjük a mérlegelési szempontokat.

Iskola:

- Az oktatási intézmény képzési szintje, egymásra épülő képzésszintek, képzéstípusok – a modul rugalmassága
- Az oktatási intézmény képzési profilja - a modul illeszthetősége a profilba
- Az oktatási intézmény képzési küldetés-nyilatkozata, filozófiája - a modul küldetése, filozófiája
- Az oktatási intézmény oktatási infrastruktúrája, hely, idő, eszközök tekintetében – a modul tanteremhez és terephelyhez kötöttsége, ez utóbbi különös hangsúlya

- Az oktatási intézmény tanári humánerőforrás helyzete, a regionális tudományok és szociálpolitika szakterületén gyakorlatban tevékenykedő, kutató, azt tanító tanár – a modul a témában és annak tanításában kompetens szakember-elvárása

A tanári felkészüléshez ajánlott szempontok:

- A témában való sokoldalú elmélyülés (regionális tudományok: regionális politika, regionális gazdaságtan, társadalom- és szociálpolitikai, szociológiai, szociális szakember/szociális munkás és közösségi munkás szemlélet, szociális szolgáltatástervezési feladattudattal és tudásokkal)
- Folyamatos és rendszeres felkészültség a kontaktórák, az otthoni munkák és a terepgyakorlat oktatási tartalmaira, feladataira
- Koncentráció a tanulásirányításban, a sokrétű tanulási forma követésében, adminisztrációjában és reflexiójában
- A tanári szerep újraértelmezésére való nyitottság, a résztvevők egymástól való tanulásának előtérbe helyezése
- A tanári szerepekre való alkalmasság fejlesztése, a képzés szintjétől függő tanári, mentori, mesteri, stb. kihívásokra való készültség
- A tanulásirányítás sokrétű módszertanának alkalmazása, módszertani tájékozottság, a saját módszertani tapasztalatok megosztásának képessége,
- Ellenőrzés helyett önellenőrzések változatos módszereinek rugalmas és kompetencia-fejlesztő szemlélete
- Az interprofesszionális szemléletet használó tanári attitűd fejlesztése

A résztvevők, mint a modul tanításának előfeltételei:

- Személyes és szakmai nyitottság a meglévő kompetenciák fejlesztésére, a hiányzó kompetenciák kialakítására és fejlesztésére
- Folyamatos és rendszeres jelenlét, együtt-haladási attitűd, az önálló tanulási formák elfogadása és gyakorlása

XI. A diákok tanulási tevékenysége, tanulási formák, a tanár tanulásirányítási módszerei: témák és metodika összefüggései

A modul alapvetően a közös (kiscsoportos és nagycsoportos) valamint az önálló tanulási tevékenységekre alapul. Nem hangsúlyozza túl a tanártól való tanulást, de meghagyja annak kompetens megnyilvánulási lehetőségeit:

- adott ismeretanyag elsajátításának segítségével (kiselőadás, reflexió, tudatosítás-elmélyítés, összefoglalás, pozitív megerősítés, ellenőrzés/önellenőrzés, értékelés),
- főként a modul teljesítésének támogatásában (facilitáció, mentori szerep),
- és különösen a tapasztalati tanulásra alapozott kompetencia-fejlesztés folyamatos tükrözésében.

A diákok tanulási tevékenysége, a tanulási formák és a tanár tanulásirányítási módszerei vice versa kapcsolatban állnak egymással. A modul törekedett a változatos tanulási formák alkalmazható beépítésére, ezáltal a diákok alternatív tanulási tevékenységeinek támogatására,

az ehhez kapcsolt tanulásirányítási módszerek kompetencia-fejlesztő használatára. A következőkben leírjuk a tanulási formákat, és kapcsoljuk hozzájuk a tanulási tevékenység legfontosabb tartalmait:

Kiselőadás

Rövid, fókuszált tudás-átadás, amely megalapozza a szakirodalmi források használatát, segíti az egyéni jegyzetek elkészítését, az írásos és szóbeli tanulást.

Egyéni szakmai példák

Tudás- és ismeretelemek koncentrált kapcsolása az adott témához.

Egyéni szakmai példák reflexiója

A tudás- és ismeretelemről való szakmai elméleti és szakmai gyakorlati gondolkodás, funkcionális szemlélettel.

IP szemléletű feldolgozó csoportmunka kiscsoportban

A különböző területről érkező diákok egyéni szakmai megnyilvánulása, interaktív tudásátadás, bővülő értelmezési keretek.

IP szemléletű feldolgozó csoportmunka kiscsoportban reflexiója

Az IP tartalom tudatosítása, az együttműködéses tanulási helyzet kompetencia-fejlesztő hatásainak rögzítése.

Konkrét példa tanári elemzése

Oktatási, kutatási, szakmai gyakorlati tapasztalatok másodelemzése, a tanár tapasztalati tanulásának átadása.

Kiscsoport után nagycsoport

A kiscsoportban képződő tudások megosztása, egyéni szintre való „visszahelyezése”.

Nagycsoportos konzultáció

Az egyéni tudások összefoglalása, konszenzusos lényegkiemelés és rögzítés.

Rögzítés

A tudástartalmak önálló tanulást alátámasztó, elmélyítő megőrzése írásban, különböző formákban: felsorolással, tartalom-jegyzékkel, logikai útvonallal, táblázatban, ábrán, diagramon, módszer-tárban, stb.

Feldolgozó munka szempontsorról, szempontrendszerrel

Alapvető elemzési keret tanári kialakítása, a feldolgozó munka logikus, összefüggő keretben való megtartása.

Prezentáció

A tudások, ismeretek megosztásának (bemutatásának) egyéni/IP csoportos/kiscsoportos formája, amely nem befejezett, annál inkább reflexióra ösztönző.

Egyéni jegyzet

Az önálló tanulás segédeszköze, amely magában foglalja a kontaktórák, a szakirodalmak, az otthoni munka tudásait, lényegretörő, logikus és összefüggésekben, integrációban gondolkodó szemlélettel és megvalósítással.

Kompetencianapló

A modul egyes tudástartalmaihoz kapcsolódó kompetenciák (lsd. kompetencia-lista és annak rugalmas bővülése) kialakulásának, változásainak és fejlődésének monitorozása önreflektív, reflektív módon, a pozitív megerősítések, megerősödések rögzítésével.

Egyszerű listázás

Kifejtés, magyarázat nélküli tudástartalmak előhívása, amely megalapozza a kontaktórán történő kibontást, elmélyítést, összefüggéseket.

Szakmai érv-rendszer összeállítása

A véleményalkotás és véleményütközés kezelésének módszere, az egymáshoz kapcsolódó érvek erős támaszt jelentenek, segítik a diákokat az asszertív tanulásban és megnyilvánulásban, az IP szemléletű együttműködés fejlesztésében.

Terepgyakorlat

Az önálló tapasztalati tanulást legintenzívebben megvalósító, tereptanári/konzulensi támogatással biztosított éles helyzet, a kompetenciák kialakításának és fejlesztésének összetett formája, a legaktívabb tanulási forma.

Otthoni munka

A kontaktórákra épülő, azt utólagosan rendszerező, és arra megelőzően felkészülő tanulási forma, amely biztosítja a folyamatos és rendszerezett tanulást, alkalmazkodik a diákok ritmusához.

Konzultáció a tereptanárral/konzulenssel

Újabb szempontokat, tapasztalatokat és tanulási forráshelyzeteket teremtő tanulási forma, a kontaktórákból kilépő, azokat felfrissítő, kiegészítő tudásforrás.

Munkanapló

A terepgyakorlat tevékenységeinek, konzultációinak, eseményeinek reflektív és önreflektív írásos elemzése, amely támogatja a gondolkodást, az értékelést és önértékelést.

Integratív-reflektív-kritikai elemzés

Felkészülés a modul-záró órákra – a munkanapló, a kompetencianapló, a szükségletfelmérés eredményei közösséggel való feldolgozásának és a projekt-terv megvalósítását befolyásoló voltának integratív-reflektív-kritikai elemzése, a különböző tanulási folyamatokban (munkanapló – terepgyakorlat, kompetencianapló – kontaktórák, otthoni munka, terepgyakorlat, projekt-terv – terepgyakorlat eredményei) egymással összefüggő, egymásra ható tudásainak és kompetenciáinak átgondolt, önkritikus/kritikus összefoglalója.

Csoportos visszajelzés, visszacsatolás (feed-back)

A modul teljesítésének tanári, diáktársi támogatását segítő, megerősítő célú, a diák biztonságát erősítő módszer, amely nem minősít, de jelez annak, akit érint. A tapasztalati tanulás szerves része a környezet visszajelzéseinek kezelése, és hasznosítása a saját fejlődésben.

Önreflexió

A résztvevők tevékenységeinek, megnyilvánulásainak, tanulási folyamatának önmegfogalmazása, a csoportos visszajelzés kiegészítője, a diákok egyensúlyát támogató, pozitív megerősítésre alapuló egyéni munka.

Értékelő csoport

A demokratikus és pártatlan értékelési folyamat egyik formája, amely belülről résztvevőként, kívülről megfigyelőként élhető meg, és teremt újabb tanulási helyzetet ezeken keresztül.

Értékelő csoport megfigyelése szempontokkal

Az értékelés megtapasztalásához mindig szükség van a saját belső, a közvetlen tanári/terepetnari külső, és a nagycsoport által megsokszorozható függetlenségre, hogy valós értékelés szülessen. Ez tulajdonképpen az értékelés értékelése.

Ötletroham

Gyors (rapid), rövid, közös gondolkodás, legintenzívebben nagycsoportban, ahol nincsenek kifejtések, csak a lehetőségek maguk.

Gyűjtés

Az ötletrohamból vagy más tanulási formából származó tudások rögzítése, majd csoportosítása bizonyos szempontok szerint.

Módszer-tár

A közös gondolkodásokból rögzített, majd rendszerezett tudások praktikus használatát segítő, rövid, tömör megosztott tudásforrás.

A modulra épülő modulra való felkészülés, előkészület

A modulnak más modulokkal való kapcsolatát kifejező, azt a képzési folyamatban kölcsönös elvárásként megjelenítő tanulási forma, alapozás, és egyben a képzési folyamat újabb lépcsőfokára való lépés támogatása konkrét feladatokon, és azok értékelésén keresztül.

Önértékelés

Az önreflexiókra és a csoportos visszajelzésekre támaszkodó, reális képet adó, a fejlődést és a pozitív megerősítéseket használó értékelési forma, amely moduláris képzésben a modul kompetenciáinak tükrében kell, hogy érvényesüljön.

XII. Értékelés: tanári, egyéni, csoportos ellenőrzés és önellenőrzés

Alapvető filozófiája a modulnak az értékelés, önértékelés hangsúlya az ellenőrzéssel, önellenőrzéssel szemben. Ez nem jelenti azt, hogy az ellenőrzés, önellenőrzés egyáltalán nem jelenik meg a modul tanulásirányítási metodikáiban – azok rejtett tantervként jelennek meg, az egyes feladatokhoz kapcsolt tanulási formák reflexióiban. A reflektív tanulás szinte elengedi, hovatovább feleslegessé teszi az ellenőrzést, önellenőrzést.

A fenti tanulási formák kifejtéséből is látható, hogy a diákok értékelése többszintű, közvetlen és közvetett, érintett és független környezetekben is evidens tanulási formaként értelmeződik,

azaz nem végállapot, hanem egy tanulási, képzési folyamat egyik állomásának hozadéka, amely megalapozza a következő modulba való belépést.

A tanári értékelés azokon a pontokon lehetséges (azaz választható), amelyeken azt a tanulásirányítási módszereknél már kifejtettük:

- adott ismeretanyag elsajátításának segítésében (kiselőadás, reflexió, tudatosítás-elmélyítés, összefoglalás, pozitív megerősítés, ellenőrzés/önellenőrzés, értékelés),
- főként a modul teljesítésének támogatásában (facilitáció, mentori szerep),
- és különösen a tapasztalati tanulásra alapozott kompetencia-fejlesztés folyamatos tükrözésében.

A modul zárásakor azonban vitathatatlan, és kötelező, hiszen a diákok, tereptanárok/konzulensek értékelő közreműködése után a döntés a tanáré. A tanári értékelés alapjai:

- az egyéni feljegyzések,
- a kompetencia-naplók,
- a munkanaplók,
- és ezek összefoglaló prezentációs formájú integratív-reflektív-kritikai elemzése,
- valamint az önértékelés, értékelés által közvetített fejlődések.

A modul azonban van annyira rugalmas, hogy rábízza a tanári szabadságra azt, hogy ezek közül melyeket és mikor, milyen hangsúllyal használja.

XIII. A modul tanulásának várható kimenetei, eredményei

A modul legfontosabb konkrét célja, hogy rendszerbe foglalt komplex ismereti egységet és a tanulását támogató módszertant ajánljon meg a képzés résztvevőinek, amellyel elősegíti kompetencialapú tanulásukat és fejlődésüket:

- a jó társadalmi működés formálásában,
- egy preventív szemléletű, problémafókuszú közösségi (szociális) munka gyakorlásában,
- a szolgáltatástervezés térszemléletének kialakításában, értelmezésében, a saját szakmai tevékenységbe való tudatos integrációjában és fejlesztésében,
- a szociális- és erőforrás-problémák térségi szemléletű megismerésében, ok-okozati összefüggéseik megértésében,
- a problémákhoz való megoldásközpontú és innovatív szakmai alkalmazkodásban,
- mindezek következtében a helyi szükségletek kielégítését célzó, térségi összefüggéseket, politikai és szakmapolitikai adottságokat és lehetőségeket eszközként használó, de konstruktívan kritikus szolgáltatástervezési tevékenység kialakításában,
- a képzési folyamatban és a gyakorlati munkában is hasznosítható interprofesszionális szemlélet és ismeretek kialakításában,
- a közös és önálló tanulásban, tudásfejlesztésben és kompetenciaalakításban,
- a tanulás értékelése változatos és reális módjainak, formáinak elsajátításában.

A fenti célok elérése, azaz a modul teljesítése nem elegendő a szociális szolgáltatástervezés teljes tudás- és kompetencia-skálájának elsajátításához, de tesz egy alapozó lépést a szociális szolgáltatásokkal, azok igénybevevőivel kapcsolatba kerülő vagy a velük közvetlenül foglalkozó szakemberek kompetenciáinak kialakítása, fejlesztése felé. Konkrétan a szociális

szolgáltatástervezés térségi szemléletének értelmezésétől a helyi társadalom – helyi szükségletek, a politika, szociálpolitika, helyi politika, helyi szociálpolitika összefüggéseinek megértésén át egészen egy tereptanulási tapasztalat megszerzéséig, értékeléséig. Azok a diákok, akik a modul teljesítik a következő kompetenciákat tudhatják magukénak az elköteleződés és értékrend, a kommunikáció, a szükségletfelmérés, a tervezés, a képessé tevés, a kapcsolatok szervezése és a saját munka-tudás fejlesztése dimenzióiban gondolkodva:

- érdeklődés,
- motiváltság, és feladattudat,
- felelősségvállalás,
- saját és mások/más szakmák értékrendjének összehangolása,
- saját és más szakmák szakértelmének összehangolása,
- kezdeményezés,
- bizalomépítés,
- nyílt, hiteles kommunikáció,
- koordinációs funkció a szolgáltatástervezésben,
- érdekképviselő,
- holisztikus gondolkodásmód,
- konstruktív kritikai beállítódás,
- szükségletorientált szakmai tevékenység,
- a szükségletek és problémák összefüggésének multidimenzionális, térszemléletű és tudatos elemzése, és értékelése,
- proaktív tervezés - konstruálás,
- az erőforrások, rizikók és eszközök elemzése,
- költséghatékony gondolkodás a tervezési folyamatban,
- szakmai, szakmaközi, szervezetek és intézmények közötti, illetve szektorsemleges együttműködés,
- team-munkában illetve csoportmunkában való részvétel, együttműködés, konfliktuskezelés,
- rendszeres reflexió és önreflexió, értékelés és önértékelés,
- állandó önképzés, eddig nem használt képzési eszközök felfedezése.

A különböző térségek szociális szükségleteivel kapcsolatba kerülő szakemberek – nem csak és kizárólag a szociális munkások – olyan kulcskompetenciákat kell, hogy fejlesszenek magukban, amelyek képessé teszi őket e szükségletek folyamatos és érzékeny orientációjára, felmérésére, elemzésére, közvetítésére és proaktív módon ezek szolgáltatástervezésen keresztül történő kielégítésére. Ezt a nemes célt és kimenetet tartja legfontosabbnak a Helyi társadalom – politika – regionalitás, szolgáltatástervezés a szociális- és erőforrás-problémák feloldására modul úgy, hogy továbblépési lehetőséget kínál bármely, a szociális szolgáltatástervezéssel-, szolgáltatásszervezéssel kapcsolatos modul felé.

XIV. Források: nyomtatott alapú és elektronikus

Budai István – Kozma Judit (2011): A kompetenciaalapú közösségi munkás képzés elé. www.eszi.sze.hu

Bujdosó Sándor (2004): A közigazgatási szolgáltatások korszerűsítésének programja: a kistérségek szerepe és a többcélú kistérségi társulások jogi szabályozása. Területi Statisztika, 5.

Dudás Ferenc (2004): A kistérségek a modellkísérletek tükrében. In: Németh Jenő (szerk.): Kistérségi közigazgatási modellek és fejlődési minták. A 2003-2004. évi kistérségi modellkísérletek összegző tanulmányai. Budapest, IDEA-MKI.

Héra Gábor - Ligeti György (2005): Igények és hiányok-a szociális ellátórendszer az információs társadalom küszöbén. Kurt Lewin Alapítvány a toleranciáért. Budapest.

Hoffman István - Krémer Balázs (2005): Amit a Szolid projekt mutat. Dilemmák és nehézségek a szociális ellátások, szolgáltatások és az igazgatási reformelképzelések terén. Esély 3.

Jelentés az önkormányzatok szociális alapszolgáltatási tevékenységének ellenőrzéséről. ÁSZ-Jelentés, 2007. www.asz.hu

Lengyel László – Rechnitzer János (2004): Regionális gazdaságtan. Osiris Kiadó.

Pataki Éva - Somorjai Ildikó (2006): Szolgáltatásokkal a gyermekszegénység ellen. Szolgáltatásfejlesztési koncepció a gyermekszegénység elleni nemzeti programhoz. MTA GYEP

Pupek Emese (2006): A kistérségek működésének tapasztalatai. Államigazgatási és közszolgáltatási szempontok. http://polvgy2006.ektf.hu/eloadasok/pupek_emese.doc

Somorjai Ildikó (szerk-) (2001): Amivel még nem számolunk... Interprofesszionális együttműködés és szociális munka. Széchenyi István Főiskola – Kávé Kiadó, Győr-Budapest

Soós Zsolt (2005): Települési vagy kistérségi szintű szociális szolgáltatások? A Téli kistérségben fekvő települések szociális szolgáltatásainak kistérségi rendszerré történő átalakítása. In: Némedi Dénes-Szabadi Vera (szerk.): Kötő-jelek. ELTE Szociológiai Doktori Iskola Évkönyve. Budapest.

Szabó Lajos (2005): Megjegyzések a szociális képzések rendszere és a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményekben foglalkoztatottakra vonatkozó képesítési előírások kapcsán. Háló, december

A Szociális Szakmai Szövetség állásfoglalása a többcélú kistérségi társulások szociális és gyermekjóléti feladatellátásáról. 2006. http://www.3sz.hu/jm/szoc-szolg_atalakitasa/miniszteriumi-anyagok/javaslat-szocialis_szolgaltatasok-atalakitasara.pdf

Rácz Katalin (2008): Szociális feladatellátás a kistérségeken és a többcélú kistérségi társulásokban. In: Kovács Katalin-Solyódiné Pfeil Edit (szerk.): Fügőben. Közzolgáltatás-szervezés a kistérségek világában. KSZK ROP 3.1.1 Programigazgatóság, Budapest.